

דין נסתפג - דין חציצה בבגדי כהונה

• דף לא •

הרב אבישי נתן מייטליס שליט"א

איתא במשנה ביומא בדף לא: 'פשט ירד וטבל עלה ונסתפג'.

המשנה למלך בהלכות עבודת יום הכיפורים פ"ב ה"ב למד לגבי הניגוב שהוא מדינא, אומנם מהמשנה ניתן הבין שפרטה את סדר הדברים, אך מכך שהרמב"ם פרט זאת עולה שיש דין ניגוב: 'והנה ספוג זה הוזכר בגמרא במקומות הרבה וכל שמזכיר טבילת כ"ג קתני עלה ומסתפג ולא ראיתי למפרשים, אם ספוג זה הוא חיוב או אורחא דמלתא נקט, דמסתמא כל הטובל מסתפג לאחר טבילה. ומדברי רבינו דקאמר ומסתפג משמע דחיובא הוא'.

וכמה יישובים וטעמים נאמרו באחרונים בדין הניגוב וה'נסתפג':

א.

הערוך השולחן העתיד קדשים סי' קנט סי"ג דן שרצו להורות שיש רשות והיתר להתנגב בניחותא, ולא חששו לסחיטה. וי"א דמשום שכה"ג מסתפר כל שבוע, ומימלא אין חשש סחיטה.

ב.

בטל תורה לר"מ אריק באר שדין נסתפג הוא מדיני יוה"כ שאסור ברחיצה, ולכן מחוייב הכה"ג לנגב מעליו את המים. ותימה, שמלך וכלה ומי שהולך להקביל פני רבו רוחצים ביוה"כ ולא נאמר להם להסתפג מיד. וכבר הק' הגרשי"א ע"כ שלא נאמר להסתפג אחר קידוש ידים ורגלים. וכל שלא לתענוג מותר.

ג.

המשך חכמה פ' אחרי מות כתב שמצות בגדי כהונה שיהיו חדשים, ומחמת המים שסופגים הינם נשחקים, ולהכי יש לנגב קודם. התפארת ישראל סבר שמחוייב בכך בכדי שלא ילכלך את בגדי הכהונה.

ד.

המקדש דוד טהרות, מעלות הקודש סי' לט סק"ד הביא מדברי התוס' בחגיגה יח. שיש לטבול עם כוונה בעבודות המקדש, ואם טבל לחולין מותר בחולין ואסור במעשר. ואם 'טבל ועלה, מחזיק עצמו לכל מה שירצה'. הרי כל עוד שהוא לח, לא הסתיימה טבילתו. ולהכי נאמר במשנה בפרה שיש להסתפג. שכן כל עוד שהוא לח הוא יכול לחשוב על טבילתו שתעלה לחטאת, ובכך 'יפסול' את טבילתו לעניין פרה. לכן אמרו לו להתנגב ולסיים את הטבילה, ולא תפסל במחשבה שונה. אך במשנה בתמיד, לא ראה הרמב"ם לנכון לפרט שעליו להסתפג, כיון צריך מחשבה מיוחדת בטבילה, ולא צריך לציין שהתנגב.

ה.

המשנה למלך שם באר בטעם חובת הניגוב, שהוא מדיני החציצה: 'ונראה דחייב זה הוא משום דקי"ל דאפי' נימא אחת או עפר אם היתה בין בשר לבגד הרי זו חציצה, ועבודתה פסולה וכמ"ש רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש. ולפי זה יש לחוש שמא בטבילה נדבק בבשרו מעפרירות המים נימא או עפר, ומש"ה חייב להסתפג אחר טבילה. ואף דנימא דאין לחוש לזה, מ"מ הרי כתב רבינו שם בדין ז' שצריך ליזהר שלא תכנס הרוח בשעת עבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו ופשיטא דלא גרעי מים מרוח. וא"כ צריך לספוג משום דשמא המים יהיו מבדילים בין הבגד לבשר, ומש"ה קאמר רבינו ועולה ומסתפג'. ולראה, שהדברים מדוייקים, הביא מכך שהרמב"ם לא ציין שבעל קרי שטבל מתנגב הגם שהמשנה כן פרטה זאת בתמיד, משום שאינו לובש בגדי כהונה לאחר טבילה זו ואין דיני חציצה בלבישתו זו, שכן לובש בגדי חול. וברור שנקטה המשנה סדר תהליך הדברים הכוללים שנסתפג, והרמב"ם לא ראה לנכון לפרטם: 'האמת דבפ"ק דתמיד מ"א תנן ירד וטבל עלה ונסתפג, והתם פשיטא דאורחא דמלתא נקט, וזהו שרבינו בפ"ח מהלכות בית הבחירה כשהעתיק משנה זו השמיט הא דעלה ונסתפג'.

אלא שדבריו וטעמו הנפלא תמוה, מכמה אנפי.

היד יהודה הק' על המשל"מ דמדוע על קידוש ידים לא נאמר להסתפג מיד. תוס' בחולין בדף קו הביאו דעת רש"י שמקום קידוש היד הינו עד חיבור כף היד לפרק הזרוע, אזי לא ק', שכן אין ביד הרטובה כדי לחצוץ, שעד שיגע בכלי לעבוד, היד תתייבש. ברם לשיטת התוס' שם שמקום קידוש היד הינו עד העצילה שזהו הקודה - זהו מקום בגדי הכהונה, והמים חוצצים בין הבשר לבגד.

הברכי יוסף בהל' תפילין בסי' כז הקשה על המשל"מ, מדברי הגמ' בפסחים בדף סה: ובזבחים בדף לה ששיבחה את הכהנים שהולכים בעזרה וארכבותיהם שקועות בדם, והק' הגמ' שהדם חוצץ בין הרגל לרצפת העזרה. ויישבה, 'שכל שהוא לח אינו חוצץ'. והכיצד המים שעל בשרו חוצצים בפני בגדי הכהונה, והא לחים הם. ויישב, שבגדי כהונה חמורים יותר, שכן נאמר עליהם שיהיו 'על בשרו' ויש עליהם קפידא יתירה מאשר שרגליו לא נוגעים בריצפת העזרה.

והק' עמודי אור בסי' לו, שהרי הגמ' בזבחים בדף כד למדה איסור חציצה ברגלי כהנים מבגדי כהונה, משמע ששווים הם בדינם. ואין לחלק ביניהם. וכשם שהדם הלח אינו חוצץ ברגלי הכהנים, כן הדין צריך להיות בבגדי כהונה שהמים הלחים לא יחצצו.

השפת אמת במסכתין, (וכן באר האו"ש דלקמן בשיטת רש"י) מחמת כן נקט שישנה הלכה למשה מסיני שאין דין מיעוט שלא מקפיד בבגדים, ולהכי נדרש להתנגב תחילה, בכדי שהמים לא יחצצו.

האור שמח בהלכות איסורי ביאה פ"ד ה"ח הקשה על טעמו של המשל"מ, שהרי על גופו של הכה"ג טיפות של מים, והינם מיעוט ביחס לכל הגוף, וחציצה מועטת לא חוצצת: 'ויש להבין מדוע גבי טבילה אמרו דמיעוט המקפיד אינו חוצץ, אף על גב דכתיב ורחץ במים כל בשרו, אפילו הכי רובו ככולו. ומדוע גבי בגדי כהונה תמן אמרו דמיעוטו ג"כ חוצץ (עירובין קג, ב) ולכן אפילו נימא אחת חוצץ יעו"ש, ובאמת רש"י פירש (שם ד, ב ד"ה רובו) דבגופו אפילו כל שהוא חוצץ, וכבר השיגו תוספות עליו, אכן טעמא בעי מדוע גרע מטבילה, ובסוכה (ו, א) אמרו דהלכה למשה מסיני אתי להך דר' יצחק, וא"כ לא קשה כל כך, דאין הלכה בבגדי כהונה. אמנם מפירושו רבינו חננאל...!

ובאר שהקפידא על הניגוב הינה משום שמיעוט לא נאמד ביחס לכל הגוף, אלא ביחס לבגד המסויים שלו. ואם יש רטיבות ומים חוממים ביותר ממיעוט מהמכנסים, יהא בכך חציצה: 'ונראה, משום דבטבילה דבעי שיהא כל גופו במים, בזה רובו ככולו, וגדולה מזו אמרו בניזיר, דאם גילח רוב ראשו הוי ככולו, וצריך קרא לעכב... אבל כאן בבגדי כהונה דבמכנסים ילבש על בשרו כתיב, ויכול להיות דנגד הגוף בכללו אין זה רוב, דמקום המכנסים אינו רוב הגוף, ואם תאמר דרוב מקום המכנסים בעי שיהא בלא חציצה, זה אינו, דבמכנסים לחודא לא נגמרה מצות הלישה, רק בצירוף כל הבגדי כהונה, וחזינן דעל מיעוט לבישה דבגדים,

דהוי חדא מצוה, דבלא כל הד' בגדים הווי מחוסר בגדים, ומצוה של לבישה לא נגמר רק שיהא כל הגוף לבוש בהבגדים, ובכ"ז אם יש חציצה ברוב מקום מכנסים, דהוי מיעוט נגד כל הגוף, וכל הלבישה של הגוף בכללו, חוצץ בבגדי כהונה, א"כ תו הקפידה תורה גם על מיעוט'.

.1

הקהילות יעקב בטהרות בסי' נח, ענייני חציצה הביא משמיה דהמרדכי בשבועות פ"ב, הובא בב"י בסי' קצח שאין דרך בני אדם להקפיד על לח, ולכן אינו חוצץ.

והק', שדווקא במיעוטו מהני שלא מקפיד, אך אם ברובו חוצץ או בכלולו גם אם אינו מקפיד חוצץ. וחציצת רגלי הכהנים היתה בכל כף הרגל, ומה לי שלא מקפיד. ודן אם בוחנים את כל הרגל, וביחס אליו כף הרגל הינה מיעוט, או שכף הרגל נבחנת בפני עצמה.

והק' שבדיני נטילת ידים באו"ח בסי' קסא דנו בשיעור היד הצריכה נטילה. ומחלק שיעור היד לנטילה שיתכן ונמדד עפ"י כל היד. אך בהל' עמידת הכהן על הריצפה, כל האדם עומד על הריצפה, ואזי השיעור נבחן לעומת כל הגוף, והוא מיעוט.

וסבר הקהילות יעקב דלהכי בעי שיתנגב, שלא יהא ברובו לח ואזי אף אם אינו מקפיד, חוצץ. ולכשתדייק, להכי בקידוש ידיו ורגליו אינו צריך לנגב, שכן הוי מיעוט ולא מקפיד.

אך באר שכל זאת נא' דוקא לשיטת המרדכי ש'לח אינו חוצץ' משום שלא מקפידים. אך לדעת התוס' בחולין בדה"ב כו שסבר שאין הלח חוצץ משום שהמים מחלחלים, ואזי גם אם לח ברובו ובכולו - לא חוצץ. ומה שמחויב להסתפג הוא מטעם שלא יהנה מבגדי הכהונה שניגבוהו. ושפיר חייבו בניגוב רק לפני לבישת בגדי הכהונה ולא בידיהו וברגליו שנשארות חשופות.

.2

טעם נוסף נאמר בדינא דניגוב, בהקדם הקושיא דמדוע רק ביוה"כ הקפידו שיסתפג, כל השנה מחוייב להתנגב שלא יהא מים בין בשרו לבגדים, לכל התירוצים דעיל.

הג"ר משה סולובצ'יק בן הגר"ח באר שביוה"כ ישנו דין בעצם לבישת הבגדים. ואם בעת לבישתו היה פטור או לא ראוי ללבישתם, וכגון שלבשם מבעוד לילה או לא מסרם עדיין לציבור - מחוייב לפשוט וללובשן בחיוב. הוי אומר שבשאר

השנה גם אם היה מים אחר הטבילה, עד שעבד הכהן עבודתו, היה מתייבש ועבד כשבגדיו על בשרו. אך ביוה"כ לא מהני לבישתו בעת שהיה מים חוצצים, ולכן מחוייב להסתפג קודם. נראה שהבין שהמים החוצצים הם מדיני העבודה, ולא במציאות הבגדים. וכי הם מעכבים את דין הלישה ולא רק חוצצים, שכן אז היה נחשב לובש לאחר שהתייבשו.

ח.

מור"ג"ר משה חיים דינמנן שליט"א באר טעם אחר. ותחילה נקדים את דברי הגמ' בזבחים בדף יט. שנקטה גדר חדש בגדר לבישת בגדי הכהונה: 'בעי רבא נכנסה לו רוח בבגדו, מהו. על בשרו בעינן והא ליכא, או דלמא דרך לבישה בכך. כינה מהו שתחוץ, מתה לא תבעי לך דודאי חייצא. חיה מאי. מי אמרינן כיון דאתא ואזלא רביתא היא ולא חייצא, או דלמא כיון דקפיד עלה חייצא. עפר מהו שיחוץ, עפר ודאי חייץ, אלא אבק עפר מהו. בית השחי מהו שיחוץ, על בשרו בעינן והא ליכא. או דלמא, דרך לבישה בכך. הכניס ידו לתוך חיקו מהו, גופו מי חייץ, או לא. נימא מהו שתחוץ, נימא ודאי חייצא...'. אומנם נקטה הגמ' לשון חציצה, אבל לא מפאת הגורם החיצוני שחוץ בין גוף הכהן לבגדי הכהונה, אלא בשל כך שהבגד אינו מונג על בשר הכהן. והספק הראשון יוכיח: 'נכנסה לו רוח בבגדו, מהו. על בשרו בעינן והא ליכא', והלא אין שם גורם חוצץ אלא הרוח, כלומר הקפידא הינה בכך שהבגד אינו מונח על הגוף.

כן הסיק הסטייפלר שם והביא מדברי הר"ן שבאר דינו של רבא שלקחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה: 'וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו ליהוי חציצה, יש לומר דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב, ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה. ומסקינן לנאותו בטל לגבי לולב, והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שכן טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרי' לקמן דמפסיל משום דלא הוי לקיחה תמה והויא חציצה, אבל לאו משום חציצה ממש אתינן עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה ותפילין'. כלומר בעי ליטול ולחוש בידו.

כן יש ללמוד מדברי האבני נזר באו"ח בסי' תלה סק"ו שדן מדוע אם ציפה את השופר זהב לכבוד, יפסל אם ציפה גם את מקום הפה. וכן מדוע יש ריעותא אם הרחיק השופר מפיו ותקע באופן שלא נגע פיו בשופר: 'ובמה שכתבתי לפרש דברי

רשב"א דצפהו זהב חשיב כבמינו, נראה לפרש דברי הרמב"ן [בדרשה לר"ה] שכתב טעמא דצפהו זהב במקום הנחת פה פסול משום דהתוקע מכניס קצתו בפיו והוי חציצה בין התוקע לשופר. ולמד הרמב"ן מזה שאם הרחיק פיו משופר פסול. ולכאורה קשה דמה זה דמיון התם יש דבר המפסיק. וכן מוכח בכמה דוכתיין דכשיש דבר המפסיק גרע'.

ויישב: 'אך להנ"ל יש לומר, על פי מה שכתב הרמב"ן בפרק ג' דבכורות דהא דמין במינו אינו חוצץ הוא דווקא היכי דלא בעי נגיעה ממש. אבל היכי דבעי שיגע ממש - גם מינו חוצץ. והוא הדין דיש לומר כן לענין לנאותו. ועל כן מוכיח הרמב"ן מדצפהו זהב חוצץ אף דכל לנאותו אינו חוצץ. על כרחין דהכא בעי נגיעה ממש ואם הרחיק התוקע פיו פסול, על כן גם לנאותו חוצץ'.

האבנ"ז ביו"ד בסי' רסה חזר ע"כ שבעי שבגדי הכהונה יגעו בבשרו: 'מה שכתב דבכל מקום פוסל חציצה במיעוטו. מאכולת מתה ועפר בין בגדי כהונה לבשרו [זבחים יט ע"א]... כל אלה אינם קושיא על תוס' ישנים. ואני פירשתי יסוד דברי תוס' ישנים על פי הסוגיא [חולין ע"א] דאי מקצת רחם מקדש לא הוי חציצה. ואף דמקצת רחם זה אינו נוגע בכל הבכור אלא במיעוטו מתקדש. ה"נ מי מקוה ארבעים סאה שמתהרת את האדם אף שאין כל המ' סאה נוגעין בבשרו משום שכולן מחוברים יחד. על כן היו מטהרים אף אם נוגעים בבשרו מצד אחד אי לאו הלכתא. ועל כן אין קושיא מבגדי כהונה שכל הבגד מקדש ואינו מקדש רק מה שנוגע בבשרו. וכן בתפילין כל התפילין מצוה ודאי ואינם מצוה רק משום שנוגעים'.

אמור מעתה, שבבגדי כהונה ובשופר בעי דין נגיעה בדווקא, ולא מעניין החציצה. ויש לבאר, שהקפידא שלא יהיו מים בין גופו והבגד לא מדיני חציצה, אלא משום גזירת הכתוב שיהא הבגד 'על בשרו', ולפי"ז אף שיהא החוצץ מיעוט הוא יעכב, שכן אינו 'על בשרו', ולהכי אויר המפסיק חוצץ, אף שאינו משהו ממשי, שכן מפריע לבגד להיות על בשרו. והא דהק' העמודי אור שילפינן עמידת כהן בדם שאסור שיחוצץ מבגדי כהונה. באר הדברי יחזקאל שצ"ל, שלא למדו דין 'על בשרו' מבגדי כהונה, אלא רק דין חציצה שבזה למדו. ולכן, איסור שיהא אויר, לא נלמד על מעמידת רגלי הכהנים. ולהכי איתא זבחים ^{מדף כו}. שאם נתלה באויר וקיבל הדם עבודתו פסולה דלאו דרך שירות הוא. והקשו דתפוק ליה דבין כהן יהא פסול משום שאינו עומד על הריצפה. מבואר, שלמדו מבגדי כהונה שלא יהא חציצה, אך לא הפריע לן שאינו נוגע בריצפה. רק משום שאינו דרך שירות התמעט.